

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Nghề nghiệp là vấn đề vô cùng quan trọng trong đời sống của mỗi con người. Vì vậy, GDHN hiện nay có vai trò rất lớn giúp cho HS nhận thức đúng đắn về nghề nghiệp, chọn được nghề phù hợp với bản thân đồng thời đáp ứng được nhu cầu của xã hội, góp phần vào việc phân luồng và sử dụng hợp lí nguồn lao động thúc đẩy phát triển kinh tế, xã hội bền vững. Trong Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX của Đảng đã nêu rõ: “Coi trọng công tác hướng nghiệp và phân luồng HS trung học, chuẩn bị cho thanh niên, thiếu niên đi vào lao động nghề nghiệp phù hợp với sự chuyển dịch cơ cấu kinh tế trong cả nước và từng địa phương”.

Công tác GDHN thời gian qua trong nhà trường THPT chưa tốt. Nội dung GDHN trong nhà trường hiện nay còn hạn chế: phiến diện, chưa nói rõ được bản chất của các nghề, chưa xác lập được những yêu cầu về phẩm chất, năng lực của cá nhân phù hợp với nghề đó. Về hình thức, còn nghèo nàn mang tính chất xơ cứng, đại trà, hình thức mà chưa phân hóa theo các đối tượng HS. Dẫn đến thực trạng là HS không chọn được nghề phù hợp chiếm tỉ lệ lớn. Nhiều sinh viên khi ra trường không có việc làm hoặc phải đào tạo lại, tình trạng ngồi nhầm đại học xảy ra nhiều năm với nhiều sinh viên. Những cử nhân, kĩ sư thất nghiệp quay lại học trung cấp với quyết tâm làm lại cuộc đời ngày càng phổ biến và trở thành vấn đề nhức nhối.

Ở nhà trường THPT có nhiều con đường GDHN cho HS như: thông qua hoạt động dạy các môn khoa học cơ bản, môn công nghệ; thông qua hoạt động ngoại khóa; thông qua Hoạt động GDHN chính khóa; thông qua sinh hoạt hướng nghiệp. Các con đường trên chỉ hướng đến cung cấp kiến thức mà không chú trọng đến việc nâng cao năng lực nhận thức bản thân, nâng cao năng lực chọn nghề cho các em và đặc biệt các con đường trên không giúp HS giải quyết được khó khăn trong quá trình chọn nghề. Vì vậy hiện nay, tham vấn nghề là con đường GDHN hiện đại và thể hiện được ưu thế trong việc giải tỏa những khó khăn, vướng mắc của HS trong quá trình chọn nghề, khắc phục được những hạn chế của các con đường GDHN nêu trên đồng thời trong quá trình trợ giúp HS giải quyết những khó khăn, tham vấn nghề thực hiện được mục tiêu của GDHN đã đề ra là giúp cho HS chọn được nghề phù hợp với khả năng, sở thích, tính cách của bản thân và nhu cầu của xã hội.

Như vậy, xuất phát từ những lí do nên chúng tôi đã lựa chọn: “***Giáo dục hướng nghiệp cho HS THPT khu vực Hà Nội qua tham vấn nghề***” để nghiên cứu.

2. Mục đích nghiên cứu

Xây dựng được quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN nhằm trợ giúp HS giải quyết những khó khăn trong quá trình chọn nghề góp phần nâng cao hiệu quả GDHN trong nhà trường THPT hiện nay.

3. Khách thể và đối tượng nghiên cứu

3.1. Khách thể nghiên cứu: Quá trình GDHN cho HS ở THPT

3.2. Đối tượng nghiên cứu: Quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN

4. Giả thuyết khoa học

Trong quá trình chọn nghề HS đã gặp rất nhiều khó khăn: Khó khăn trong việc nhận thức và đánh giá bản thân, thiếu hiểu biết về ngành, nghề, về trường thi và khó khăn trong việc ra quyết định chọn ngành, nghề, trường thi, vì vậy có thể xây dựng quy trình hoạt động tham vấn nghề cho HS THPT phù hợp với mục tiêu, nội dung và phương pháp GDHN thông qua đó trợ giúp HS giải quyết được những khó khăn trong quá trình chọn nghề góp phần nâng cao hiệu quả GDHN ở THPT

5. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Nghiên cứu cơ sở lí luận của GDHN qua tham vấn nghề ở THPT;
- Phân tích thực trạng của GDHN qua tham vấn nghề ở THPT;
- Xây dựng quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN ở THPT;
- Tổ chức thực nghiệm nhằm khẳng định hiệu quả và tính khả thi của quy trình hoạt động tham vấn nghề cho HS THPT.

6. Phạm vi nghiên cứu

Đề tài tập trung nghiên cứu GDHN qua tham vấn nghề ở THPT với đối tượng tham vấn là HS lớp 10, 11, 12, và GV chủ nhiệm, GV kiêm nhiệm giảng dạy môn Hoạt động GDHN ở 4 trường nội thành và 4 trường ngoại thành KV Hà Nội: THPT Trần Nhân Tông - Quận Hai Bà Trưng, THPT Phan Đình Phùng - Quận Ba Đình, THPT Trần Phú, Quận Hoàn Kiếm, THPT Nguyễn Gia Thiều - Quận Long Biên; THPT Cao Bá Quát - Huyện Gia Lâm; THPT Ngọc Tảo - Huyện Phúc Thọ; THPT Văn Nội - Huyện Đông Anh, trường THPT Phú Xuyên A – Huyện Phú Xuyên.

7. Phương pháp nghiên cứu

7.1. Phương pháp tiếp cận: *Tiếp cận theo Lý thuyết hoạt động; Tiếp cận theo Quan điểm hệ thống - cấu trúc; Tiếp cận theo năng lực*

7.2. Các phương pháp nghiên cứu

7.2.1. Phương pháp nghiên cứu lí luận: Bao gồm phân tích, tổng hợp, hệ thống hoá các tư liệu, phương pháp tổng quan so sánh, phương pháp lịch sử.

7.2.2. Phương pháp nghiên cứu thực tiễn

Phương pháp quan sát sư phạm, phương pháp điều tra giáo dục, phương pháp đàm thoại, phương pháp trắc nghiệm, phương pháp nghiên cứu trường hợp, phương pháp nghiên cứu sản phẩm hoạt động giáo dục, phương pháp chuyên gia, phương pháp thực nghiệm sư phạm, phương pháp thống kê toán học

8. Những luận điểm bảo vệ

8.1. Tham vấn nghề là một con đường GDHN có mục tiêu, nội dung, hình thức, quy trình nhất định nhằm trợ giúp HS giải quyết khó khăn trong quá trình chọn nghề và đạt được mục tiêu GDHN, góp phần nâng cao hiệu quả GDHN trong giai đoạn hiện nay.

8.2. Quy trình hoạt động tham vấn nghề xây dựng thể hiện rõ mục tiêu, nội dung, cách thức và hình thức thực hiện; Nếu tổ chức tham vấn nghề cho HS theo quy trình đó sẽ góp phần nâng cao hiệu quả GDHN trong nhà trường THPT

8.3. Để thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề có hiệu quả cần có những điều kiện nhất định: Nhà trường cần trang bị cơ sở vật chất cần thiết, có tài liệu tham khảo: các thông tin về nhu cầu nhân lực của xã hội, các bản mô tả nghề, các trắc nghiệm liên quan đến việc định hướng nghề cho HS; nhà tham vấn cần phải có kiến thức và kĩ năng tham vấn, có hiểu biết sâu rộng về ngành nghề, hệ thống các trường đào tạo; HS chủ động tích cực trong việc tự nhận thức và đánh giá bản thân, chủ động trong việc tìm kiếm thông tin, tài liệu liên quan đến sự lựa chọn nghề của bản thân.

9. Những đóng góp mới của luận án

9.1. Về lí luận

- Trên cơ sở phân tích, hệ thống hoá và kế thừa các lí thuyết về tham vấn, tham vấn nghề, luận án đã bổ sung và làm sáng tỏ thêm khái niệm; mục tiêu, nội dung, hình thức và quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN, góp phần bổ sung cho lí thuyết về GDHN ở THPT của Việt Nam hiện nay.

- Xây dựng được quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN với 3 giai đoạn và 11 bước cụ thể, rõ ràng về mục tiêu, nội dung, cách thức và hình thức tiến hành phù hợp với mục tiêu GDHN trong nhà trường THPT.

9.2. Về thực tiễn

- Luận án đã phân tích làm rõ thực trạng GDHN và tham vấn nghề trong nhà trường THPT. Xác định được các yếu tố ảnh hưởng đến quá trình GDHN nói chung và tham vấn nghề nói riêng. Thực trạng cho thấy các trường THPT KV Hà Nội đã tiến hành hoạt động GDHN và tham vấn nghề nhưng kết quả là nhiều HS chưa chọn được nghề cho bản thân; nhận thức và đánh giá về bản thân, hiểu biết về ngành, nghề và về trường đào tạo còn hạn chế; số lượng HS chọn được nghề theo cảm tính là chủ yếu. Kết quả này làm cơ sở quan trọng cho việc đổi mới và nâng cao hiệu quả GDHN cho HS THPT ở Việt Nam trong giai đoạn hiện nay.

- Mẫu thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề chỉ rõ cách thức tiến hành có thể làm tài liệu tham khảo cho các GV ở THPT khi họ muốn tiến hành tham vấn nghề cho HS theo quy trình đó đạt hiệu quả.

10. Cấu trúc luận án:

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận và Khuyến nghị, luận án được cấu trúc thành 4 chương

Chương 1

CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ GIÁO DỤC HƯỚNG NGHIỆP QUA THAM VẤN NGHỀ Ở TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

1.1. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

1.1.1. Trên thế giới

1.1.1.1. Giáo dục hướng nghiệp

Năm 1848, ở Pháp xuất bản cuốn “Hướng dẫn chọn nghề” đầu tiên. Nội dung cuốn sách đề cập tới vấn đề phát triển đa dạng của nghề nghiệp do sự phát triển công nghiệp và việc nhất thiết phải giúp đỡ thanh niên trong sự lựa chọn nghề nghiệp [68].

Năm 1909, Frank Parsons bàn đến hướng nghiệp cho HS cần phải dựa trên năng lực, năng khiếu, hứng thú, sở thích của cá nhân [105];

Năm 1986, các tác giả nghiên cứu đề cập đến *các hình thức, phương thức hướng nghiệp* trong nhà trường bao gồm: H.Frankiewicz; B.Rothe; U.Viets; B.Germer, D. Marschneider; R. Oberliesen, H.Keim, M.Schumann, G.Duisman; Schmidt, J.J [111] và năm 1998, Roger D. Herring [108]; Morgan và Hart (1977) đã khuyến khích kết hợp hướng nghiệp trong nhà trường với lao động sản xuất, tham quan, thực tập ở các nhà máy, xí nghiệp nhằm nâng cao nhận thức của HS về nghề

1.1.1.2. Tham vấn nghề

Tham vấn nghề đã xuất hiện ở các nước trên thế giới vào cuối thế kỉ 19 và đầu những năm đầu của thế kỉ 20. Từ đó đến nay đã có rất nhiều nhà khoa học quan tâm nghiên cứu. Trên thế giới, các công trình nghiên cứu chủ yếu đề cập đến tham vấn nghề cho sinh viên tốt nghiệp đi tìm việc làm, những người lớn thất nghiệp và những người gặp khó khăn trong quá trình làm việc. Do vậy, chúng tôi khái quát thành 2 khía cạnh nghiên cứu sau đây:

* Nghiên cứu về tham vấn nghề cho đối tượng ngoài nhà trường phổ thông

Trong các nghiên cứu này đã chỉ ra các đối tượng tham vấn là những người đang thất nghiệp, những người gặp khó khăn trong công việc, những người muốn thay đổi công việc và những sinh viên đi tìm việc làm.

Từ năm 1987 đến năm 2011: Các tác giả Elizabeth B. Yost; M. Anne Corbishley (1987) [80]; Lynda Ali và Barbara Graham (1996) [93]; Gysbers N.C., Heppner. M.J. và Johnston J.A (1998) [85]; Robert Lee Metcalf (1999) [107]; Isaacson, L.E, và Brown, D (2000) [89]; Migel Jayasinghe (2001) [98]; UNESCO (2002) [113]; James P. Sampson, JR. Robert C. Readon, Gary W. Peterson, Janet G. Lenz (2004) [90]; Mary McMahan và Wendy Patton (2006) [97]; Nathan,R.&Hill,L (2006) [100]; Ramesh Chatuverdi (2007) [106]; Norman C. Gysbers, Mary J. Heppner, Joseph A. Johnston (2009) [91]; David Capuzzi, Mark D. Stauffer (2011) [79], đã chỉ ra:

- Mục tiêu của tham vấn nghề là nhằm trợ giúp cho thân chủ tìm được một công việc phù hợp với bản thân.

- Các nội dung tham vấn bao gồm:

+ Nghiên cứu những đặc điểm của thân chủ như: năng lực, sở thích, giá trị, hứng thú, năng khiếu và những yếu tố ảnh hưởng đến sự lựa chọn nghề của thân chủ: giáo dục, gia đình, xã hội, thái độ, cảm xúc, sự hài lòng. Bên cạnh đó nhà tham vấn hướng dẫn thân chủ tự khám phá và hiểu được chính bản thân mình.

+ Cung cấp thông tin về nghề, bức tranh việc làm của xã hội cho thân chủ và hướng dẫn thân chủ tìm kiếm thông tin, phân tích thông tin và lựa chọn thông tin về nghề, về các công việc trong xã hội

- + Hướng dẫn thân chủ ra quyết định và hình thành những kỹ năng ra quyết định cho thân chủ, giúp cho thân chủ đưa ra được quyết định phù hợp nhất
- + Hướng dẫn thân chủ xác định mục tiêu và lập kế hoạch nghề nghiệp tương lai
- Các giai đoạn và các bước thực hiện tham vấn nghề
- Những yêu cầu, nhiệm vụ của một nhà tham vấn nghề và các khả năng, kỹ năng và phẩm chất cần có của nhà tham vấn.

Nghiên cứu các đặc điểm của thân chủ trong quá trình tham vấn nghề có các công trình nghiên cứu Wendy Patton và Mary Mc Mahon (2006) [116]; Mark Pope [94] [95], Norman C. Gysbers [101]; Roger D. Herring [98]; Ginzberg, Ginsburg, Axelrad và Herma [83]; Crites [78]; Bordin; Dawis và Lofquyst, Brown [77]; Zunker [114]; Roe, A [80]; Holland [87] họ nhấn mạnh sự phù hợp giữa đặc điểm của cá nhân với nghề và với môi trường trong quá trình chọn nghề. Các tác giả này cho rằng mỗi nghề đều đòi hỏi sự tương ứng với năng lực, kỹ năng của mỗi cá nhân.

Nghiên cứu quá trình ra quyết định chọn nghề của cá nhân có thể kể đến các tác giả Krumboltz, Mitchell và Gellat (1975) [92]; Eugene Joseph Martinez (1980) [81]; L. S Gottfredson (1981) [84]; Gideon Arulmani and Sonali Nag Armani (2004) [82] Các nghiên cứu này đã khẳng định rằng quyết định chọn nghề không phải là đưa ra một sự lựa chọn mà là cả một quá trình, quá trình này có nhiều yếu tố ảnh hưởng và đòi hỏi cần phải có những kỹ năng để ra quyết định: như kỹ năng hiểu bản thân, kỹ năng lựa chọn và phân tích thông tin,...

** Nghiên cứu tham vấn nghề cho HS trong nhà trường phổ thông*

Các tác giả Schmidt, J.J, (1996) [111]; Roger D. Herring (1998) [108]; Vernon G.Zunker (2002) [114] đã nghiên cứu về tham vấn nghề cho HS ở trường phổ thông. Các nghiên cứu tập trung ở những vấn đề sau đây:

- Xác định vai trò của tham vấn viên trong việc định hướng nghề và tham vấn nghề.
- Xác định mục tiêu, hình thức, phương pháp định hướng nghề và tham vấn nghề cho HS từ cấp tiểu học đến THPT
- Cung cấp những dịch vụ nghề nghiệp cho HS
- Xác định các tiêu chí đánh giá, phương pháp đánh giá, nội dung đánh giá kiến thức, kỹ năng, khả năng, và các mục đích khác của chương trình GDHN và tham vấn nghề trong trường phổ thông.

1.1.2. Ở Việt Nam

1.1.2.1. Giáo dục hướng nghiệp

Những năm 60 của thế kỷ XX, ở Việt Nam, lý luận và thực tiễn hướng nghiệp được bắt đầu phát triển chủ yếu dựa trên cơ sở lý luận và kinh nghiệm thực tiễn hướng nghiệp của Liên Xô (cũ). Đến đầu những năm 80, khi xuất hiện nhu cầu đẩy mạnh giáo dục lao động, KTTH - HN nhằm chuẩn bị kỹ năng cho HS và đi vào cuộc sống thì hướng nghiệp mới thực sự được nhà nước chú trọng đến [14]. Trong thời gian này có các bài viết của các tác giả Phạm Tất Dong, Võ Nguyên Giáp, Nguyễn Thị Bình, Đoàn Chi, Đặng Danh Ánh, Nguyễn Minh Đường, Nguyễn Văn Hộ đã đề cập đến trách nhiệm của nhà trường trong việc định hướng nghề cho HS, biện pháp hướng nghiệp cho HS và xây dựng một số cơ sở lý luận nền tảng về hướng nghiệp [18], [30], [13], [15], [19], [5]. Các tác giả Nguyễn Trọng Bảo, Đoàn Chi, Cù Nguyên Hanh, Hà Thế Ngữ, Tô Bá Trọng, Trần Đức Xước, Nguyễn Thế Quảng, Nguyễn Phúc Chinh đi sâu nghiên cứu việc tiến hành công tác GDHN trong các trường phổ thông và đề cập đến các hình thức GDHN, dạy nghề trong trường phổ thông và trung tâm KTTH-HN như tổ chức lao động sản xuất cho HS; tư vấn nghề nghiệp cho HS [10], [12]. Nguyễn Việt Sự, Hà Thế Truyền đã đề cập các giải pháp nâng cao chất lượng giáo dục kỹ thuật và hướng nghiệp ở trường phổ thông [63], [64], [72], [73]. Khái quát các kinh nghiệm hướng nghiệp của một số nước trên trên giới, có những đánh giá về công tác hướng nghiệp cho HS ở trường phổ thông và đã đưa ra những giải pháp về công tác GDHN ở Việt Nam giai đoạn 2005-2010 có các tác giả Phạm Tất Dong, Vũ Văn Tảo, Nguyễn Như Át, Lưu Đình Mạc, Phạm Huy Thu, và sau này có Nguyễn Văn Lê, Trần Khánh Đức, Hà Thế Truyền, Bùi Văn Quân [20], [21], [22], [46], [47].

1.1.2.2. Tham vấn nghề

* *Tiếp cận dưới góc độ tư vấn nghề*

Những năm 80, Đặng Danh Ánh, Phạm Đức Quang, Phạm Ngọc Anh, Đỗ Thị Hòa cùng với Nguyễn Việt Sự tập trung đề cập đến việc xây dựng các phòng hướng nghiệp và việc tư vấn nghề trong trường nghề và trường phổ thông. Phạm Huy Thụy, Phạm Tất Dong, Nguyễn Thế Trường đã biên soạn tài liệu sinh hoạt hướng nghiệp cho HS cuối cấp phổ thông cơ sở và các lớp phổ thông trung học, trong đó đề cập rõ rệt vấn đề tư vấn nghề và đã xây dựng được nhiều bản họa đồ nghề có giá trị thực tiễn để phục vụ tư vấn nghề [trích theo 70].

Từ những năm 1996 – 2005 Phạm Tất Dong, Nguyễn Như Át, Đặng Danh Ánh, Hoàng Kiện, Nguyễn Thế Trường, Nguyễn Đức Trí, Nguyễn Văn Hộ, Lê Đức Phúc, Nguyễn Văn Lê, đã công bố nhiều kết quả nghiên cứu về hướng nghiệp, dạy nghề, tư vấn nghề cho HS, các nghiên cứu đã nhấn mạnh đến các đặc điểm của bản thân trong quá trình chọn nghề, tư vấn nghề [20], [22], [23], [7]; [8], [9], [34], [43], [56], [71].

* *Tiếp cận dưới góc độ tham vấn nghề*

Các nghiên cứu về tham vấn nghề hiện nay đều tập trung nghiên cứu thực trạng, nhu cầu và hiệu quả tham vấn nói chung, tham vấn học đường nói riêng. Các tác giả mới chỉ dừng lại ở việc nghiên cứu thực trạng về tham vấn nghề, tham vấn hướng nghiệp.

Năm 2007, Nguyễn Kim Quý đã khẳng định được vai trò của tham vấn hướng nghiệp qua bài viết “Sự phát triển tham vấn hướng nghiệp ở các nước đã giúp thanh thiếu niên HS chọn nghề phù hợp với nguyện vọng, năng lực, sở trường của bản thân; đáp ứng được những đòi hỏi của nghề và đáp ứng những nhu cầu của xã hội về nghề” [61];

Năm 2008 và năm 2011, Nguyễn Thị Việt Thắng (2008); Nguyễn Thị Nhân Ái (2011), Nguyễn Mộng Đóa (2011) đã khái quát lại những lí thuyết phát triển nghề trong tham vấn nghề của các tác giả nước ngoài như lí thuyết Nhân cách và yếu tố của Parsons, lí thuyết của Holland, lí thuyết của Ann Roes, lí thuyết của Ginzberg, Krumboltz [66];[2];[25];

Kết quả nghiên cứu cho thấy:

* *Về GDHN*

Thứ nhất: Các công trình nghiên cứu trên đều khẳng định vai trò quan trọng của GDHN trong nhà trường trong việc định hướng nghề nghiệp cho HS. Xây dựng được hệ thống các khái niệm, mục tiêu, nội dung, hình thức tổ chức GDHN. Bên cạnh đó các công trình nghiên cứu đã đưa ra được những thực trạng GDHN. Đây chính là những thành tựu về cơ sở lí luận và thực tiễn giúp cho công tác GDHN trong nhà trường phổ thông được thực hiện một cách khoa học và hiệu quả.

Thứ hai: Các công trình nghiên cứu đã chỉ rõ GDHN được thực hiện bằng nhiều con đường, một trong những con đường mà các tác giả nhấn mạnh đó là GDHN cho HS thông qua các hoạt động lao động nghề nghiệp giúp các em làm quen với lao động, có hứng thú với nghề nghiệp. Tuy nhiên các tác giả mới chỉ ra được nội dung nhưng chưa có những chỉ dẫn cụ thể về phương pháp tiến hành biện pháp thực hiện GDHN. Hiện nay, một mặt các con đường không trên đã không phát huy được hiệu quả của nó, mặt khác do sự phát triển của xã hội, do yêu cầu thực tiễn của nghề nghiệp đã xuất hiện nhiều con đường GDHN mới, và đã đem lại hiệu quả cao trong GDHN, một trong những con đường đó là tham vấn nghề trong GDHN. Đây chính là vấn đề mới, cần được tiếp tục nghiên cứu.

* *Về tham vấn nghề:*

Thứ nhất: Các nhà khoa học đều coi tham vấn là một hoạt động chuyên nghiệp và thể hiện vai trò quan trọng nhằm giúp cho thân chủ - những người đang gặp khó khăn trong công việc, những người đang thất nghiệp hoặc những sinh viên tốt nghiệp ra trường tìm được một nghề phù hợp và giúp cho HS lựa chọn được nghề phù hợp.

Thứ hai: Các tác giả đều thống nhất về nội dung tham vấn nghề bao gồm: tìm hiểu đặc điểm của thân chủ đồng thời giúp cho thân chủ tự nhận thức và đánh giá các đặc điểm của bản thân từ đó trợ giúp thân chủ liên hệ đặc điểm của bản thân với những nghề tương ứng; Cung cấp cho thân chủ những thông tin về nghề, về thị trường lao động đồng thời hướng dẫn thân chủ các cách để tìm kiếm thông

tin, phân tích và lựa chọn thông tin; Trợ giúp thân chủ ra quyết định chọn nghề và lập kế hoạch nghề nghiệp cho tương lai.

Thứ ba: Các công trình nghiên cứu trên đã chỉ ra được các giai đoạn, các bước thực hiện, và đã cụ thể hóa được nội dung cũng như cách thức thực hiện các giai đoạn và các bước của quá trình tham vấn nghề. Tuy nhiên các giai đoạn và các bước này chỉ đề cập đến tham vấn cá nhân, chưa có những chỉ dẫn trong tham vấn nhóm.

Thứ tư: Các công trình nghiên cứu đã chỉ ra được nhiệm vụ của nhà tham vấn nghề, yêu cầu về phẩm chất, kỹ năng của nhà tham vấn nghề. Tuy nhiên các tác giả chưa nhấn mạnh vai trò của nhà tham vấn và thân chủ trong quá trình tham vấn.

1.2. Giáo dục hướng nghiệp ở THPT

1.2.1. Quan niệm về giáo dục hướng nghiệp

GDHN là một tổ hợp các hoạt động của nhà trường, gia đình và xã hội trong đó nhà trường đóng vai trò chủ đạo trong việc cung cấp tri thức, hình thành kỹ năng chọn nghề cho HS trên cơ sở đó HS lựa chọn nghề phù hợp với năng lực, tính cách, sở thích, giá trị của bản thân, phù hợp với điều kiện hoàn cảnh của gia đình và phù hợp với nhu cầu của xã hội.

1.2.4. Quá trình GDHN ở THPT

1.2.4.1. Mục tiêu của GDHN ở THPT:

Về kiến thức: 1/Hiểu được ý nghĩa và tầm quan trọng của việc lựa chọn nghề nghiệp tương lai; 2/ Biết được thông tin cơ bản về định hướng phát triển kinh tế - xã hội của địa phương, đất nước và KV; về thế giới nghề nghiệp, thị trường lao động, hệ thống giáo dục nghề nghiệp (trung cấp chuyên nghiệp và dạy nghề), cao đẳng, đại học ở địa phương và cả nước.

Về kỹ năng:1/ Tự đánh giá được năng lực của bản thân và điều kiện gia đình trong việc định hướng nghề nghiệp tương lai; 2/Tìm kiếm được những thông tin về nghề và thông tin cơ sở đào tạo cần thiết cho bản thân trong việc chọn nghề; 3/Định hướng và lựa chọn được nghề nghiệp tương lai.

Về thái độ:1/ Chủ động và tự tin trong việc chọn nghề phù hợp; 2/Có hứng thú và khuyến khích hướng chọn nghề đúng đắn.

1.2.4.3. Nội dung GDHN ở THPT: được thiết kế gồm 24 chủ đề và được phân ở 3 khối lớp 10, 11 và 12

1.2.4.4. Các con đường GDHN

Hiện nay, GDHN ở trường THPT được thực hiện thông qua 5 con đường: *thông qua dạy học các môn khoa học cơ bản; thông qua việc tổ chức hoạt động GDHN chính khóa; thông qua hoạt động ngoại khóa; thông qua hoạt động dạy và học môn công nghệ; thông qua các buổi sinh hoạt hướng nghiệp.*

Các con đường GDHN nêu trên vừa có tính độc lập, vừa có mối quan hệ tương tác, hỗ trợ cho nhau đảm bảo hiệu quả tối ưu cho GDHN.

Như vậy cho đến nay, có thể coi 5 con đường trên là 5 con đường GDHN phổ biến nhất ở THPT và đã có những giá trị nhất định trong việc định hướng nghề nghiệp cho HS. Tuy nhiên, cả 5 con đường trên chưa đi sâu vào việc giúp HS giải tỏa về mặt tâm lý và giải quyết những băn khoăn, lo lắng, thắc mắc... khi các em chọn nghề.

Mặt khác, trong xã hội hiện đại ngày nay đời sống tâm lý của con người nói chung và của HS THPT rất phức tạp: phải đối mặt với nhiều vấn đề của đời sống xã hội, thông tin bị rối nhiễu, chịu nhiều áp lực.... nên khó có thể tự mình quyết định đúng đắn được mọi vấn đề nảy sinh. Khi đó việc tìm đến các nhà tâm lý để xin tư vấn, trợ giúp cho bản thân là hết sức cần thiết đối với con người. Trong bối cảnh và trạng thái chung đó, HS THPT hơn lúc nào hết rất cần đến sự trợ giúp của cha mẹ, thầy cô và những người lớn tuổi khác trong việc giải quyết những khó khăn của các em trong học tập và lựa chọn nghề nghiệp tương lai. Như vậy, người GV trong nhà trường THPT hiện nay bên cạnh việc làm tốt vai trò của một người GV thì cần phải là những nhà tham vấn tâm lý để trợ giúp HS những khi cần thiết.

Từ sự phân tích nêu trên, theo chúng tôi **để tăng hiệu quả của GDHN ở nhà trường phổ thông trong giai đoạn hiện nay cần đưa tham vấn nghề vào nhà trường THPT và coi nó như là một con đường GDHN.**

* *Thông qua tham vấn nghề*: nhằm trợ giúp HS giải quyết được những khó khăn trong quá trình chọn nghề, đồng thời thông qua việc giải quyết những khó khăn đó nhà tham vấn sẽ trợ giúp HS có được những năng lực tự đánh giá bản thân, hiểu biết về ngành, nghề, về trường đào tạo và có năng lực lựa chọn ngành, nghề phù hợp.

1.3. GDHN qua tham vấn nghề ở THPT

1.3.1. Quan niệm về tham vấn nghề

1.3.1.1. Tham vấn: *Tham vấn là quá trình tương tác giữa nhà tham vấn và thân chủ, trong đó nhà tham vấn vận dụng các kiến thức và kỹ năng của bản thân để trợ giúp thân chủ nhằm giúp họ nâng cao năng lực tự giải quyết những khó khăn gặp phải trong cuộc sống.*

1.3.1.2. Tham vấn nghề: *Tham vấn nghề là quá trình tương tác giữa nhà tham vấn và thân chủ, trong đó nhà tham vấn vận dụng các kiến thức và kỹ năng của bản thân để trợ giúp thân chủ nhằm giúp họ nâng cao năng lực tự giải quyết những khó khăn gặp phải trong quá trình lựa chọn nghề nghiệp tương lai.*

1.3.1.3. GDHN qua tham vấn nghề: *GDHN qua tham vấn nghề là quá trình tương tác giữa nhà tham vấn (GV) và HS, trong đó nhà tham vấn (GV) vận dụng các kiến thức và kỹ năng của bản thân để trợ giúp HS nâng cao năng lực tự giải quyết những khó khăn gặp phải trong quá trình lựa chọn nghề nghiệp tương lai đồng thời thực hiện tốt mục tiêu GDHN.*

1.3.1.4. *Tham vấn nghề và tư vấn nghề*: Tham vấn nghề và tư vấn nghề đều là hoạt động trợ giúp cá nhân giải quyết những khó khăn, vướng mắc trong công việc, trong lựa chọn nghề. Tuy nhiên tham vấn nghề không phải là đưa ra lời khuyên cho người cần sự trợ giúp giống như tư vấn nghề mà là quá trình tương tác giữa nhà tham vấn với thân chủ để đi đến chỗ thân chủ tự nhận thức lại vấn đề của mình và tự mình đưa ra được những giải pháp chọn nghề phù hợp

1.3.2. GDHN qua tham vấn nghề ở THPT

1.3.2.1. Mục tiêu của GDHN qua tham vấn nghề ở THPT

Căn cứ vào mục tiêu GDHN trong trường THPT, và khái quát các kết quả nghiên cứu trên, chúng tôi cho rằng *mục tiêu GDHN qua tham vấn nghề ở trường phổ thông đó là:*

- *HS giải quyết được những khó khăn trong quá trình chọn nghề*
- *Đạt được mục tiêu của GDHN, cụ thể:*
 - + *HS có năng lực tự khám phá bản thân: Năng lực, tính cách, sở thích, giá trị, mong muốn, nguyện vọng của bản thân*
 - + *HS có hiểu biết đầy đủ về ngành nghề, trường thi*
 - + *HS có năng lực lựa chọn ngành nghề phù hợp*

1.3.2.2. Nội dung của GDHN qua tham vấn nghề ở THPT

- * *Trợ giúp HS tự nhận thức và đánh giá được bản thân*
- * *Trợ giúp HS tìm hiểu về ngành, nghề, hệ thống trường đào tạo*
- * *Trợ giúp HS ra quyết định chọn nghề phù hợp*
- * *Trợ giúp HS giải quyết những khó khăn khác*
- * *Trợ giúp HS giải tỏa những khó khăn tâm lý trong quá trình chọn nghề*

1.3.2.3. Hình thức tham vấn nghề: Tham vấn nghề cho cá nhân HS; Tham vấn nghề cho nhóm HS

1.3.2.4. Định hướng quy trình hoạt động tham vấn nghề

- *Xác định được các nguyên tắc xây dựng và nguyên tắc thực hiện quy trình để tham vấn nghề cho HS trong GDHN*
- *Lựa chọn được hình thức và cách thức triển khai quy trình phù hợp*
- *Xác định được các bước triển khai quy trình. Thực chất đây là các bước tổ chức tham vấn nghề theo các cách đã lựa chọn.*

- Xác định những yêu cầu để thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN đạt hiệu quả.

1.3.3. Ưu thế và hạn chế của GDHN qua tham vấn nghề ở THPT

1.3.3.1. Ưu thế của GDHN qua tham vấn nghề

Ở THPT, GDHN được thực hiện bằng nhiều con đường khác nhau: dạy học các môn học, tham vấn nghề, tổ chức hoạt động ngoại khóa, tổ chức ngày hội hướng nghiệp... Mỗi một con đường có ưu thế riêng trong hoạt động GDHN. Tham vấn nghề cũng vậy, với tư cách là một con đường GDHN, nó cũng có những ưu thế riêng đối với hoạt động này. Theo nghiên cứu của chúng tôi, tham vấn nghề có những ưu thế sau trong GDHN:

Thứ nhất, tham vấn nghề có thể giải quyết được những khó khăn liên quan đến việc chọn nghề của HS

Thứ hai, tham vấn nghề trong GDHN ở THPT thực hiện được mục tiêu kép.

Thứ ba, có thể kết hợp dễ dàng tham vấn nghề với các con đường GDHN khác trong nhà trường THPT

Thứ tư, tham vấn nghề có thể được thực hiện trong mọi khâu của hoạt động GDHN, từ tuyên truyền nghề cho HS cho đến khâu tuyển chọn nghề

Thứ năm, quá trình tham vấn nghề hỗ trợ cho quá trình dạy học, giáo dục và GDHN ở nhà trường THPT

Thứ sáu, tham vấn nghề là một con đường GDHN thuận lợi trong nhà trường THPT

Thứ bảy, việc tiến hành hoạt động tham vấn nghề trong nhà trường THPT sẽ giúp cho HS và gia đình giảm chi phí và tiết kiệm thời gian

1.3.3.2. Hạn chế của GDHN qua tham vấn nghề

Thứ nhất, do chức năng nổi trội của tham vấn nghề là trợ giúp HS giải quyết những khó khăn, vướng mắc trong quá trình chọn nghề, nên việc cung cấp thông tin về nghề và về các trường đào tạo cho HS không được hệ thống như những con đường GDHN khác.

Thứ hai, do bản chất của tham vấn nghề là tham vấn, trợ giúp cho HS khi các em gặp khó khăn. Vì vậy, chỉ tác động được đối với số ít HS (so với các con đường khác).

1.3.4. Mối quan hệ giữa con đường tham vấn nghề với các con đường GDHN khác

Tham vấn nghề là một con đường GDHN vừa có tính độc lập vừa có mối liên hệ với các con đường khác. Các con đường GDHN qua dạy học các môn khoa học cơ bản; thông qua việc tổ chức hoạt động GDHN chính khóa; thông qua hoạt động ngoại khóa; thông qua hoạt động dạy và học môn công nghệ; thông qua các buổi sinh hoạt hướng nghiệp đều có mục tiêu là nhằm trang bị cho HS những kiến thức về ngành, nghề, hệ thống các trường đào tạo.

Tham vấn nghề sẽ giúp HS giải quyết được những khó khăn, giải tỏa những lo lắng của HS, tạo hứng thú, củng cố niềm tin cho HS trong quá trình chọn nghề phù hợp, đồng thời góp phần nâng cao năng lực tự nhận thức và đánh giá bản thân, hiểu biết về ngành, nghề, trường thi và ra quyết định chọn nghề phù hợp.

Như vậy, trong nhà trường THPT, GDHN là một tổ hợp các hoạt động và được thực hiện được thông qua nhiều con đường khác nhau trong đó có con đường tham vấn nghề. Do đó muốn đạt được hiệu quả cao trong GDHN ở THPT thì các con đường này phải được thực hiện một cách đồng bộ, hệ thống và khoa học.

1.4. Những yếu tố ảnh hưởng đến quá trình tham vấn nghề trong GDHN:

1.4.1. Yếu tố thuộc về nhà tham vấn (GV): Hiểu biết về lĩnh vực tham vấn tâm lý; Kiến thức và kỹ năng tham vấn; Hiểu biết về hệ thống ngành nghề đào tạo trong xã hội, xu thế phát triển xã hội và nhu cầu thị trường lao động; Sự yêu thích, nhiệt tình và trách nhiệm với công việc tham vấn

1.4.2. Yếu tố thuộc về HS: Ý thức được sự cần thiết phải đánh giá bản thân; Chủ động tích cực trong việc tìm kiếm thông tin, lựa chọn thông tin và phân tích các thông tin; Chủ động, tích cực xin ý kiến, trao đổi, chia sẻ những băn khoăn thắc mắc với thầy cô, bạn bè, gia đình về các vấn đề liên quan đến lựa chọn ngành nghề cho bản thân

1.4.3. Yếu tố thuộc về nhà trường: Điều kiện cơ sở vật chất; Sự quan tâm của các cấp quản lý

1.4.4. Các yếu tố khác: mối quan hệ giữa nhà tham vấn và HS; môi trường và không gian; thời lượng và gian tham vấn; cơ chế chính sách; yếu tố văn hóa và gia đình HS;

Kết luận chương 1

1. Vấn đề tham vấn nghề trong GDHN ở THPT ở Việt Nam là vấn đề mới, chưa có nhiều công trình nghiên cứu và vấn đề này

2. GDHN hướng nghiệp có thể được thực hiện qua nhiều con đường: Thông qua hoạt động dạy các môn khoa học cơ bản, môn công nghệ; thông qua hoạt động ngoại khóa; thông qua Hoạt động GDHN chính khóa; v.v. . Các con đường này có mối quan hệ hữu cơ với nhau. Có một con đường vừa có thể tương tác, hỗ trợ với các con đường GDHN này, vừa có thể tồn tại một cách độc lập, riêng rẽ và thực hiện được mục tiêu GDHN, đó là tham vấn nghề. Tham vấn nghề được coi là một trong những con đường GDHN cần thiết và có hiệu quả ở nhà trường THPT hiện nay.

3. Tham vấn nghề trong GDHN nhằm: trợ giúp học sinh khắc phục khó khăn của bản thân khi lựa chọn nghề tương lai; nâng cao hiểu biết về các nghề, về hệ thống các trường đào tạo nghề, trường thi; phát triển năng lực tự nhận thức và đánh giá bản thân; năng lực lựa chọn nghề phù hợp, thông qua việc HS tự phát hiện và giải quyết các vấn đề liên quan đến việc chọn nghề. Đây là những ưu thế của tham vấn nghề mà các con đường GDHN nêu trên không thể có được.

4. Được nghiên cứu với tư cách là một con đường GDHN độc lập, tham vấn nghề có mục tiêu, nội dung riêng và được tiến hành theo một quy trình nhất định, đảm bảo cho hoạt động tham vấn nghề phát huy hết những ưu thế của nó và thực sự mang lại hiệu quả tốt cho GDHN ở THPT.

5. Tham vấn nghề trong GDHN chịu sự tác động của nhiều yếu tố: Yếu tố thuộc về GV, yếu tố thuộc về HS, yếu tố thuộc về nhà trường, gia đình, xã hội.... Trong quá trình tham vấn nghề cho HS THPT, GV cần tính đến mức độ ảnh hưởng của các yếu tố này đến việc lựa chọn nghề của HS thì công tác tham vấn mới mang lại hiệu quả và đạt được mục tiêu GDHN.

Chương 2

THỰC TRẠNG GIÁO DỤC HƯỚNG NGHIỆP QUA THAM VẤN NGHỀ Ở TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

2.1. Khái quát về điều tra khảo sát

2.1.1. Mục đích khảo sát: Trên cơ sở nghiên cứu và đánh giá trạng GDHN qua tham vấn nghề ở các trường THPT KV Hà Nội từ đó rút ra những kết luận cần thiết, làm cơ sở thực tiễn cho đề tài nghiên cứu

2.1.2. Đối tượng khảo sát: Khảo sát 217 giáo viên thuộc 8 trường nội và ngoại thành Hà Nội giảng dạy các môn: GDHN; công nghệ và các môn khác đã từng tham gia tham vấn nghề và làm công tác GDHN cho HS và 2131 HS thuộc các khối lớp 10, 11 và 12.

2.1.3. Nội dung khảo sát: Đề tài tiến hành khảo sát thực trạng GDHN qua tham vấn nghề ở THPT KV Hà Nội với những nội dung cơ bản sau: Thực trạng GDHN trong nhà trường THPT KV Hà Nội; Thực trạng tham vấn nghề trong nhà trường THPT KV Hà Nội; Sự lựa chọn nghề của HS các trường THPT KV Hà Nội; Các yếu tố tác động đến quá trình tham vấn nghề và GDHN ở các trường THPT KV Hà Nội

2.1.4. Phương pháp khảo sát: Phương pháp điều tra giáo dục; Phương pháp quan sát sư phạm; Phương pháp đàm thoại; Phương pháp nghiên cứu sản phẩm hoạt động giáo dục; Phương pháp nghiên cứu trường hợp

2.1.5. Thời gian khảo sát: Việc khảo sát thực trạng GDHN qua tham vấn nghề ở các trường THPT KV Hà Nội được thực hiện cuối học kì 1 năm học 2012-2013.

2.2. Kết quả khảo sát thực trạng GDHN qua tham vấn nghề ở các trường THPT KV Hà Nội

2.2.1. Thực trạng GDHN ở các trường THPT KV Hà Nội

Trong nhà trường THPT KV Hà Nội, GDHN đã được thực hiện và được thực hiện ở mức độ thường xuyên thông qua các con đường cơ bản như: Thông qua Hoạt động GDHN; thông qua hoạt

động ngoại khóa; thông qua sinh hoạt hướng nghiệp; Kết quả về sự chọn nghề của HS cho thấy: có tới gần một nửa số HS không chọn được nghề. Chỉ có hơn 50% số HS chọn được nghề đưa ra nhiều lí do khác nhau, ngay cả khi các em thích nghề đó cũng chỉ là cảm tính. Như vậy, kết quả lựa chọn nghề của HS chưa được như sự mong đợi và chưa đạt được mục tiêu của GDHN.

2.2.2. Thực trạng tham vấn nghề ở trường THPT KV Hà Nội

Trong nhà trường THPT KV Hà Nội, GV đã thực hiện mục tiêu, nội dung, cách thức tham vấn nghề cho HS, tuy nhiên việc thực hiện tham vấn nghề chỉ dựa trên kinh nghiệm cá nhân nên kết quả chọn nghề, hiểu biết về bản thân, về ngành, nghề, về trường thi là không cao.

* Những khó khăn của HS trong quá trình chọn nghề

Bảng 2.8. Đánh giá của GV và HS về những khó khăn của HS trong quá trình chọn nghề

STT	Những khó khăn của HS trong quá trình chọn nghề	GV				HS			
		KV		Tổng		KV		Tổng	
		Nội thành	Ngoại thành			Nội thành	Ngoại thành		
		%	%	SL	%	%	%	SL	%
1	Khả năng tự đánh giá bản thân của HS còn hạn chế	100	100	217	100	84,10	92,43	1879	88,17
2	HS không biết mình phù hợp với ngành nghề nào	100	100	217	100	84,19	93,38	1890	88,69
3	Không giải quyết được mâu thuẫn giữa bản thân và cha mẹ trong sự lựa chọn ngành nghề	96,33	90,74	203	93,55	63,42	42,09	1129	52,98
4	HS không biết quyết định lựa chọn ngành nghề nào	87,16	86,11	188	86,64	62,32	58,39	1287	60,39
5	HS gặp khó khăn trong việc tìm hiểu thông tin	77,98	83,33	175	80,65	62,41	72,00	1430	67,10
6	Hiểu biết về ngành nghề của HS còn hạn chế	69,72	75,93	158	72,81	74,72	88,21	1833	86,02
7	Hiểu biết về các trường đào tạo còn hạn chế	66,06	73,15	151	69,59	60,39	68,36	1370	64,29
8	Thiếu tài liệu liên quan đến chọn nghề	57,80	70,37	139	64,06	42,65	44,30	926	43,45

Qua bảng trên cho thấy, HS gặp rất nhiều khó khăn, nhưng khó khăn lớn nhất đó là *Khả năng tự đánh giá bản thân của HS còn hạn chế; HS không biết mình phù hợp với ngành nghề nào; Hiểu biết về ngành nghề còn hạn chế*. Qua bảng trên cho thấy đánh giá của giáo viên về các khó khăn mà HS gặp phải cao hơn so với đánh giá của chính các em.

* Kết quả chọn nghề của HS

Bảng 2.13. Kết quả chọn nghề của HS được tham vấn

STT		Không chọn được nghề		Chọn được nghề	
		SL	%	SL	%
KV	Nội thành	37	15,29	205	84,71
	Ngoại thành	42	22,46	145	77,54
Khối lớp	10	8	30,77	18	69,23
	11	17	19,32	71	80,68
	12	54	17,14	261	82,86
Tổng số		79	18,41	350	78,09

Trong tổng số 429 HS được GV tham vấn nghề thì có 350 (78,09%) HS chọn được nghề và 79 (18,41%) chưa chọn được nghề.

*** Khả năng nhận thức và đánh giá bản thân của HS**

Bảng 2.14. Khả năng nhận thức và đánh giá bản thân của HS

STT	Khả năng nhận thức và đánh giá bản thân	KV				Khối lớp						Tổng	
		1		2		10		11		12			
		\bar{X}	TB	\bar{X}	TB	\bar{X}	TB	\bar{X}	TB	\bar{X}	TB	\bar{X}	TB
1	Khả năng nhận thức và đánh giá năng lực bản thân	2,33	3	2,29	2	1,85	3	2,10	1	2,41	3	2,31	3
2	Khả năng đánh giá tính cách bản thân	2,45	1	2,19	3	1,88	2	2,09	2	2,44	2	2,34	2
3	Khả năng đánh giá sở thích, hứng thú của bản thân	2,41	2	2,49	1	2,08	1	2,10	1	2,57	1	2,45	1
ĐTB		2,40		2,32		1,94		2,10		2,48		2,37	

Theo kết quả bảng 2.14 cho thấy khả năng đánh giá bản thân của HS đạt ở mức độ thấp (ĐTB=2,37). HS KV nội thành khả năng nhận thức và đánh giá bản thân cao hơn so với HS KV ngoại thành. Giữa các khối có sự đánh giá khác nhau. HS khối 12 khả năng đánh giá bản thân cao hơn so với HS khối 11 và khối 10.

*** Hiểu biết về nghề mà HS đã lựa chọn**

Bảng 2.15. Hiểu biết về nghề mà HS đã lựa chọn

ST T	Hiểu biết về ngành, nghề	KV				Khối lớp						Tổng	
		1		2		10		11		12			
			TB		TB		T B		T B		T B		T B
1	Năng lực, phẩm chất cần có của nghề	2,41	2	2,4 2	2	2,0 9	4	2,4 6	2	2,7	1	2,4 1	2
2	Đặc điểm của ngành nghề	2,24	3	2,0 9	5	2,0 4	5	2,1 8	5	2,2 6	5	2,1 6	5
3	Công việc cụ thể của nghề	2,39	4	2,3 1	3	2,3 2	1	2,4 1	3	2,3 3	3	2,3 5	3
4	Nơi làm việc sau này của nghề	2,49	1	2,4 4	1	2,2 8	2	2,5	1	2,6 2	2	2,4 6	1
5	Những trường đào tạo nghề	2,24	3	2,2 1	4	2,1	3	2,3	4	2,2 8	4	2,2 3	4
ĐTB		2,35		2,29		2,17		2,37		2,44		2,32	

Nhìn vào bảng 2.15 chúng ta thấy hiểu biết của HS về nghề mà các em đã lựa chọn ở mức thấp (ĐTB = 2,32). HS KV nội thành nhận thức về ngành, nghề cao hơn so với HS KV ngoại thành. HS khối 12 nhận thức về ngành nghề cao hơn so với HS khối 11 và khối 10.

*** Hiểu biết về trường mà HS đã lựa chọn**

Bảng 2.16. Hiểu biết về trường đào tạo mà HS đã lựa chọn

STT	Hiểu biết về trường đào tạo	KV				Khối lớp						Tổng	
		1		2		10		11		12			
			TB		TB		TB		TB		TB		TB
1	Tỉ lệ cạnh tranh của trường	0,83	1	0,85	1	0,57	2	0,86	1	1,09	3	0,84	1
2	Điểm chuẩn của trường	0,82	2	0,82	3	0,51	3	0,81	3	1,16	2	0,82	3
3	Điểm chuẩn của ngành	0,57	4	0,50	5	0,31	5	0,48	5	0,57	5	0,54	5
4	Chỉ tiêu tuyển sinh của ngành, nghề	0,69	3	0,68	4	0,73	1	0,57	4	0,71	44	0,69	4
5	Chỉ tiêu của trường	0,83	1	0,84	2	0,48	4	0,85	2	1,18	1	0,84	1
ĐTB		0,75		0,74		0,52		0,71		0,94		0,75	

Qua bảng 2.16, cho thấy: HS có sự hiểu biết về trường là rất thấp với ĐTB=0,75. HS KV nội thành nhận thức về trường dự định thi tương đương với HS KV ngoại thành. HS khối 12 nhận thức về trường dự thi cao hơn so với HS khối 11 và khối 10. Một số HS chỉ liệt kê được điểm chuẩn của trường, còn điểm chuẩn của ngành thì hầu như các em không chỉ ra được.

*** Các bước tiến hành tham vấn nghề của GV ở các trường THPT KV Hà Nội**

Nhằm tìm hiểu GV ở các trường THPT KV Hà Nội tiến hành tham vấn theo các bước như thế nào, Kết quả tổng hợp cho thấy GV đã liệt kê những bước tiến hành tham vấn nghề chủ yếu theo những bước sau đây: 1/Hỏi và lắng nghe HS trình bày vấn đề; 2/Phân tích cho HS hiểu vấn đề; 3/ Đưa ra lời khuyên cho HS; 4/Động viên HS

Kết quả ở các bảng trên cho thấy, GV đã tiến hành tham vấn nghề cho HS theo nhiều cách khác nhau. Mỗi cách bao gồm các bước được sắp xếp theo trật tự tuyến tính và mang tính kinh nghiệm của các GV. Với các bước tham vấn này, GV cũng thể hiện được vai trò của nhà tham vấn là giúp HS giải quyết được những khó khăn chọn nghề bằng cách đưa ra lời khuyên cho các em dựa trên sự hiểu biết và kinh nghiệm của bản thân. Nhìn vào các quy trình trên đều cho thấy rằng, GV và HS thiếu sự tương tác, trao đổi đặc biệt là GV không phát huy được vai trò trọng tâm của HS đúng với bản chất của tham vấn nghề, HS thụ động nghe theo sự phân tích và khuyên bảo của GV, thể hiện sự áp đặt một chiều từ phía GV. Với cách tham vấn này, GV không giúp được học sinh tự đánh giá năng lực, sở thích, tính cách của các em, trong khi đó việc lựa chọn nghề của HS lại rất cần đến vấn đề này.

Như vậy, cần phải có một quy trình khoa học với những hướng dẫn cụ thể cho các nhà tham vấn (GV) để họ có thể làm tốt được công việc này.

2.3. Những nguyên nhân dẫn đến thực trạng tham vấn nghề ở THPT KV Hà Nội

2.3.1. Các yếu tố ảnh hưởng đến tham vấn nghề ở THPT KV Hà Nội

Để tìm hiểu vấn đề này, chúng tôi sử dụng câu hỏi số 10, trong phiếu hỏi dành cho GV, kết quả được tổng kết trong bảng dưới đây:

Bảng 2.19. Các yếu tố ảnh hưởng đến tham vấn nghề

STT	Các yếu tố ảnh hưởng đến tham vấn nghề	KV Nội thành		KV Ngoại thành		Tổng số	
		\bar{X}	TB	\bar{X}	TB	\bar{X}	TB
1	Sự quan tâm của các cấp lãnh đạo về hoạt động tham vấn nghề	2,84	7	3,05	5	2,95	5
2	Sự hợp tác của cha mẹ với nhà tham vấn trong quá trình tham vấn nghề cho HS	3,61	4	3,73	3	3,67	4
3	Kinh phí dành cho tham vấn nghề	2,89	6	2,93	6	2,91	6
4	Cơ sở vật chất dành cho tham vấn nghề	2,96	5	2,83	7	2,90	7

5	Cơ chế chính sách của nhà nước về tham vấn nghề	2,63	10	2,54	10	2,59	10
6	Nhận thức của GV về tham vấn nghề	3,85	3	3,61	4	3,73	3
7	Khả năng tìm hiểu đặc điểm tâm lí HS	2,78	8	2,79	8	2,78	8
8	Nhu cầu tham vấn của HS	2,71	9	2,57	9	2,64	9
9	Kĩ năng của GV trong việc sử dụng các công cụ đánh giá các đặc điểm tâm lí HS	4,06	2	4,16	2	4,11	2
10	Kĩ năng tham vấn nghề của GV	4,09	1	4,19	1	4,14	1
ĐTB		3,24		3,24		3,24	

Với kết quả trên có thể thấy rằng nguyên nhân dẫn đến kết quả tham vấn nghề của GV chưa được như mong muốn là do kỹ năng tham vấn nghề của GV THPT chưa tốt, kĩ năng của GV trong việc sử dụng các công cụ đánh giá các đặc điểm tâm lí cho HS vẫn còn hạn chế. Như vậy, cần phải có biện pháp nâng cao các kĩ năng này cho GV nhằm nâng cao kết quả tham vấn nghề ở THPT.

Với kết quả nghiên cứu này, chúng tôi tiếp tục tìm hiểu những khó khăn trong việc tổ chức tham vấn nghề ở các trường THPT để khẳng định thêm nguyên nhân dẫn tới kết quả tham vấn nghề hiện nay ở các trường THPT Hà Nội.

2.3.2. Những khó khăn khi tổ chức tham vấn nghề ở các trường THPT Hà Nội

Bảng 2.20. Những khó khăn khi tổ chức tham vấn nghề ở các trường THPT Hà Nội

STT	Những khó khăn khi tổ chức tham vấn nghề	KV				Tổng số	
		Nội thành		Ngoại thành			
		\bar{X}	TB	\bar{X}	TB	\bar{X}	TB
1	Thời lượng dành cho hoạt động hướng nghiệp còn ít	4,14	5	4,27	4	4,10	5
2	Kĩ năng tham vấn nghề của GV còn hạn chế	4,47	3	4,63	2	4,53	2
3	HS chưa chủ động tìm đến GV để tham vấn nghề	3,51	7	3,56	7	3,81	7
4	Thiếu tài liệu cho hoạt động tham vấn nghề	2,64	8	2,65	8	2,89	8
5	Thiếu chuyên gia tham vấn nghề trong trường	4,69	1	4,74	1	4,67	1
6	Hiểu biết về tham vấn nghề còn hạn chế	4,55	2	4,36	3	4,38	3
7	Chưa có sự đầu tư cho hoạt động tham vấn nghề trong các trường THPT	3,75	6	3,82	6	3,84	6
8	Chưa có hướng dẫn cụ thể để thực hiện hoạt động tham vấn nghề hiệu quả	4,17	4	4,19	5	4,18	4
Tổng		3,99		4,03		4,05	

Với kết quả ở bảng trên cho thấy có nhiều khó khăn khi các trường THPT Hà Nội tổ chức tham vấn nghề cho HS. Có 4 khó khăn với tỷ lệ cao nhất được xếp theo thứ tự giảm dần, đó là:

Thứ nhất, *Thiếu chuyên gia tham vấn nghề trong nhà trường THPT Hà Nội* (ĐTB=4,67);

Thứ hai, *Kĩ năng tham vấn nghề của GV còn hạn chế* (ĐTB=4,53);

Thứ ba, *Hiểu biết về tham vấn nghề còn hạn chế* (ĐTB=4,38);

Thứ tư, *Chưa có hướng dẫn cụ thể để thực hiện hoạt động tham vấn nghề hiệu quả* (ĐTB=4,18);

Như ở trên đã khẳng định, chính những hiểu biết hạn chế về tham vấn nghề, hạn chế về kĩ năng trong quá trình tham vấn là những khó khăn lớn nhất ảnh hưởng tới kết quả tham vấn nghề. Đặc biệt trong nội dung này, chúng ta thấy một khó khăn mà GV cũng đánh giá ở mức độ cao đó là Chưa có hướng dẫn cụ thể để thực hiện hoạt động tham vấn nghề hiệu quả. Điều này cho thấy, để thực hiện tham vấn nghề hiệu quả cần phải có sự hướng dẫn thông qua quy trình cụ thể.

Kết luận chương 2

1. Hiện nay trong nhà trường THPT KV Hà Nội, GDHN đã được thực hiện và được thực hiện ở mức độ thường xuyên thông qua các con đường cơ bản sau: Thông qua giảng dạy các môn khoa học cơ bản; thông qua Hoạt động GDHN; thông qua hoạt động ngoại khóa; thông qua sinh hoạt hướng nghiệp; thông qua dạy học môn công nghệ và thông qua tham vấn nghề. Trong đó GDHN qua các giờ học môn Hoạt động GDHN và qua tham vấn nghề là 2 con đường được các nhà trường THPT KV Hà Nội thực hiện nhiều nhất. Tuy nhiên, hiệu quả của GDHN của các con đường này chưa cao, chưa được như sự mong đợi và chưa thực hiện tốt mục tiêu GDHN.

2. Hoạt động tham vấn nghề của các nhà trường THPT KV Hà Nội được thực hiện chưa đồng bộ giữa các nhà trường, giữa các GV. Hiểu biết của GV về tham vấn nghề còn hạn chế. Cách thức tham vấn nghề của các GV chưa thống nhất, chưa khoa học, chỉ dựa trên kinh nghiệm cá nhân và chưa theo quy trình nhất định. Vì thế chưa phát huy được những ưu thế của tham vấn nghề, kết quả của hoạt động tham vấn nghề không cao, chưa trợ giúp HS được nhiều trong việc giải tỏa khó khăn, trong việc chọn nghề, mục tiêu GDHN ở THPT KV Hà Nội chưa đạt được như mong muốn.

3. Kết quả tham vấn nghề ở các trường THPT KV Hà Nội chưa được như mong muốn. Thực tế cho thấy HS đã gặp nhiều khó khăn trong việc tự đánh giá năng lực, tính cách bản thân nên gặp nhiều khó khăn trong quá trình chọn nghề, chọn trường thi, khối thi,... Những khó khăn này của HS chưa được GV giải quyết một cách thỏa đáng do công tác tham vấn nghề ở các trường THPT KV Hà Nội còn nhiều bất cập và hạn chế như đã nói ở trên.

4. GDHN ở các trường THPT KV Hà Nội còn gặp nhiều khó khăn: Sự hạn chế trong nhận thức của GV về tham vấn nghề, trong kĩ năng tham vấn nghề của GV, trong kĩ năng sử dụng các công cụ đánh giá đặc điểm tâm lí HS của GV; chưa có sự đầu tư cho hoạt động GDHN; thời lượng dành cho hoạt động GDHN còn hạn chế; thiếu chuyên gia tham vấn nghề; thiếu tài liệu cho hoạt động tham vấn nghề. Đặc biệt các trường THPT KV Hà Nội hiện nay chưa có một quy trình tham vấn nghề khoa học và thống nhất kèm theo những hướng dẫn cụ thể thực hiện quy trình này.

5. Có nhiều biện pháp để nâng cao kết quả GDHN ở trường THPT KV Hà Nội hiện nay: Bồi dưỡng, nâng cao hiểu biết và kĩ năng tham vấn nghề cho GV; tăng thời lượng cho GDHN; đầu tư cơ sở vật chất cho GDHN; phối hợp giữa gia đình, nhà trường và xã hội, giữa GV chủ nhiệm và GV bộ môn; giữa nhà trường và HS trong công tác GDHN. Tuy nhiên một trong các biện pháp được coi là quan trọng và cơ bản trong việc nâng cao kết quả GDHN là các GV phải tiến hành tham vấn nghề theo một quy trình nhất định phù hợp với mục tiêu, nội dung và phương pháp GDHN.

Chương 3

QUY TRÌNH HOẠT ĐỘNG THAM VẤN NGHỀ TRONG GIÁO DỤC HƯỚNG NGHIỆP Ở TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

3.1. Nguyên tắc xây dựng và thực hiện quy trình tham vấn nghề trong GDHN

3.1.1. Nguyên tắc xây dựng quy trình tham vấn nghề

- Quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN được xây dựng trên cơ sở quy trình tham vấn tâm lí và quy trình tư vấn hướng nghiệp
- Đảm bảo phù hợp với mục tiêu GDHN ở THPT
- Đảm bảo tính hiệu quả và khả thi

3.1.2. Nguyên tắc thực hiện quy trình tham vấn nghề trong GDHN

- Đảm bảo lợi ích của học sinh
- Tôn trọng và hợp tác với HS
- Linh hoạt mềm dẻo trong quá trình tham vấn

3.2. Quy trình và hướng dẫn thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề

3.2.1. Quy trình hoạt động tham vấn nghề

Tham vấn nghề là một trong những con đường GDHN quan trọng, có ý nghĩa quyết định đến sự lựa chọn nghề của HS. Trên cơ sở trợ giúp HS tự giải quyết những khó khăn của bản thân, tự nhận

thức và đánh giá bản thân, hiểu biết về ngành nghề, trường thi và khả năng ra quyết định chọn nghề phù hợp năng lực, tính cách, sở thích của cá nhân.

Để đảm bảo tính khoa học và hiệu quả khi tham vấn nghề, cần phải tuân thủ theo một quy trình gồm các giai đoạn và các bước như sau:

Giai đoạn 1: Khảo sát tìm hiểu đặc điểm HS

Bước 1: Chuẩn bị

Bước 2: Điều tra, khảo sát sơ bộ về HS

Bước 3: Tổ chức cho HS làm trắc nghiệm

Bước 4: Phân loại nhóm và xác định vấn đề của HS

Bước 5: Lập kế hoạch tham vấn nghề

Giai đoạn 2: Tham vấn nghề cho HS

Bước 6: Thiết lập mối quan hệ

Bước 7: Trợ giúp HS nhận thức vấn đề

Bước 8: Trợ giúp HS giải quyết vấn đề

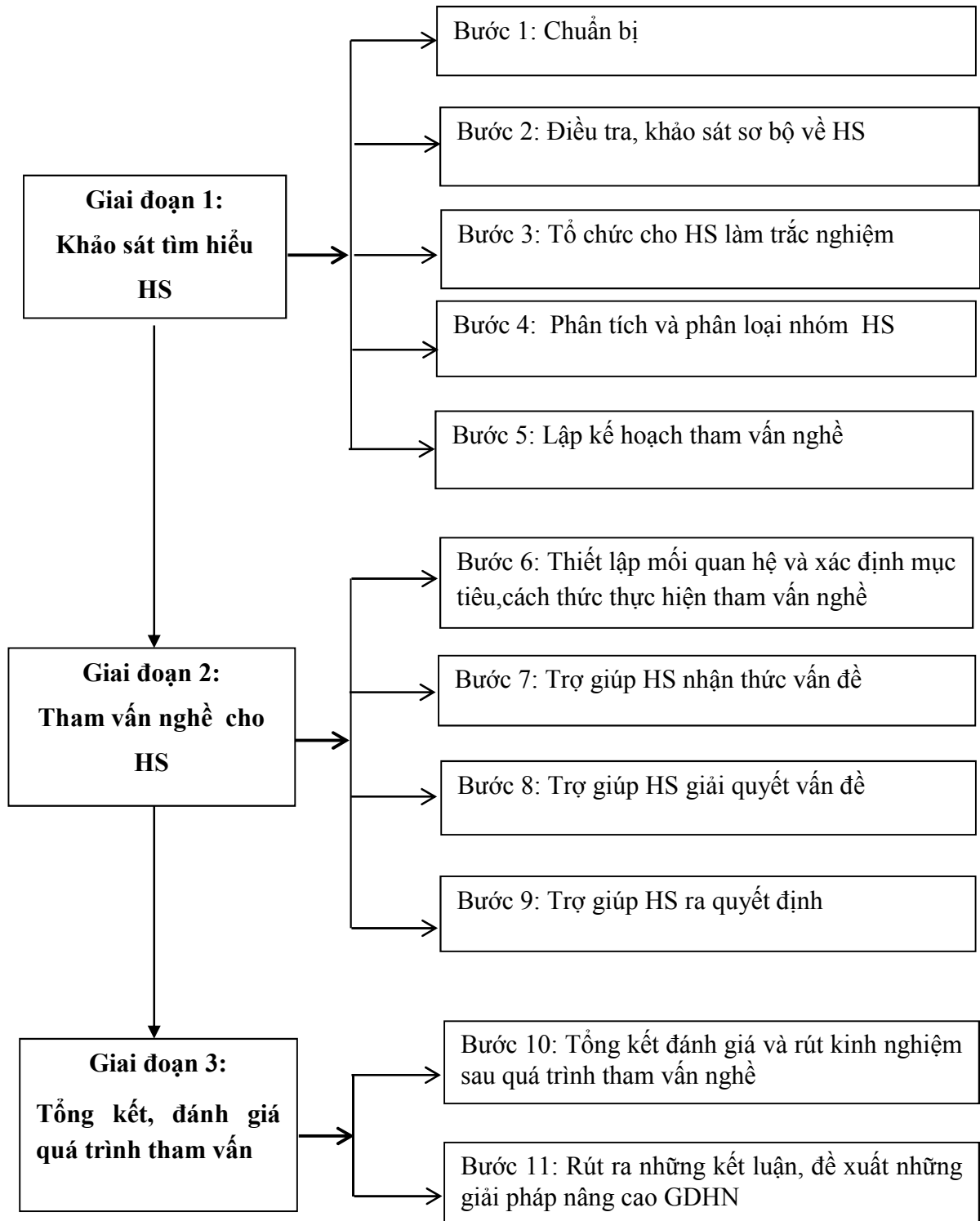
Bước 9: Trợ giúp HS ra quyết định

Giai đoạn 3: Tổng kết, đánh giá quá trình tham vấn

Bước 10: Tổng kết đánh giá và rút kinh nghiệm sau quá trình tham vấn

Bước 11: Rút ra những kết luận, đề xuất những giải pháp nâng cao GDHN

Quy trình trên được sơ đồ hóa như sau:

Sơ đồ 3.1 Quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN

3.2.2. Hướng dẫn thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề

3.2.2.1. Giai đoạn 1: Chuẩn bị cho hoạt động tham vấn nghề

Bước 1: Chuẩn bị

- * Chuẩn bị cho việc điều tra, khảo sát sơ bộ về HS
- * Chuẩn bị cho việc thực hiện quá trình tham vấn nghề

Bước 2: Điều tra, khảo sát sơ bộ về HS

* Mục tiêu điều tra, khảo sát sơ bộ đối với HS: Điều tra khảo sát sơ bộ nhằm tìm hiểu những thông tin về HS nhằm hiểu rõ HS về nhu cầu, nguyện vọng, về sự nhận thức nghề nghiệp, về sự lựa chọn nghề, về những khó khăn của HS để từ đó xác định được những vấn đề mà HS đang gặp phải.

* Những nội dung điều tra, khảo sát sơ bộ:

- Đối với HS: Thông tin cá nhân: Học lực, khối thi, về gia đình, sức khỏe; trường thi, ngành nghề dự thi; Tìm hiểu sơ bộ về năng lực, tính cách của bản thân; Sở thích nghề nghiệp; Những khó khăn, những mong muốn, nhu cầu của HS trong quá trình chọn nghề

- Đối với GV: trò chuyện với GV về từng HS trong lớp nhằm tìm hiểu về tính cách, năng lực, năng khiếu, sở trường của các em

- Đối với cha mẹ HS: trò chuyện, trao đổi nhằm tìm hiểu về HS, hiểu biết của cha mẹ trong việc lựa chọn ngành nghề cho con, thái độ của cha mẹ khi con lựa chọn ngành, nghề. Việc định hướng nghề cho con của cha mẹ

* Cách thức thực hiện điều tra khảo sát sơ bộ: Đối với HS: Làm trên phiếu; Đối với cha mẹ và GV: trò chuyện, phỏng vấn

Bước 3: Tổ chức cho HS làm trắc nghiệm

* Mục tiêu: Trên cơ sở của những trắc nghiệm, nhà tham vấn và HS bước đầu sẽ có thể đánh giá sơ bộ về khả năng, năng lực, tính cách, khí chất cũng như hứng thú, sở thích nghề nghiệp của HS

* Nội dung các trắc nghiệm: 1/Trắc nghiệm chỉ số IQ của Alfred.W.MunZent nhằm đánh giá mức độ trí tuệ của HS; 2/Trắc nghiệm “Khả năng nghề nghiệp” của John Holland nhằm đánh giá khả năng nghề nghiệp của cá nhân; 3/Trắc nghiệm hứng thú nghề nghiệp của A.E.Gôlômstóc nhằm đánh giá hứng thú, sở thích về nghề nghiệp; 4/Trắc nghiệm tìm hiểu khí chất của H.J. Eysenck nhằm đánh giá khí chất của HS; 5/Trắc nghiệm tìm hiểu tính cách MBTI nhằm hiểu rõ hơn về tính cách của HS.

* Cách thức tổ chức làm trắc nghiệm: Tổ chức trên lớp cho HS làm với từng trắc nghiệm, có những hướng dẫn và thời gian cụ thể

Bước 4: Phân loại nhóm và xác định vấn đề của HS

Mục tiêu: Phân loại được nhóm HS với các vấn đề mà HS đang gặp khó khăn

- **Nhóm 1:** HS nhận thức chưa đầy đủ về bản thân và thiếu hiểu biết về ngành nghề và không chọn được ngành nghề, trường thi

- **Nhóm 2:** HS có sự nhận thức và đánh giá về bản thân, hiểu biết về ngành nghề tốt và đầy đủ, chọn sai trường, sai ngành nghề

- **Nhóm 3:** HS có sự nhận thức và đánh giá về bản thân, hiểu biết về ngành nghề tốt và đầy đủ, đã chọn đúng ngành nghề nhưng chọn sai trường thi

- **Nhóm 4:** HS gặp những khó khăn ngoài những khó khăn trên như: Mâu thuẫn giữa sự chọn nghề của bản thân với sự chọn nghề của bố mẹ; Mâu thuẫn giữa năng lực và sở thích chọn nghề; Không biết quyết định chọn nghề gì.....

- **Nhóm 5:** HS có sự nhận thức và đánh giá về bản thân, hiểu biết về ngành nghề tốt và đầy đủ, chọn đúng ngành nghề và chọn đúng trường thi

Bước 5: Lập kế hoạch tham vấn

* Xác định mục tiêu tham vấn

* Xác định nội dung tham vấn

* Xác định cách thức tham vấn

* Xác định vai trò của GV và HS trong quá trình tham vấn

* Xác định các kỹ năng tham vấn

* Xác định nguồn tài liệu tham vấn

* Xác định thời điểm, thời gian tham vấn

3.3.2. Giai đoạn 2: Tham vấn nghề cho HS

Bước 6: Thiết lập mối quan hệ và xác định mục tiêu, cách thức thực hiện tham vấn nghề

Mục tiêu: Thiết lập được mối quan hệ thân thiện đối với HS, tạo niềm tin cho các em

Hình thức: thông qua những tình huống, câu chuyện, câu hỏi gợi mở

Bước 7: Trợ giúp HS nhận thức vấn đề:

Mục tiêu: Trợ giúp HS tự nhận thức rõ vấn đề mà mình đang gặp phải

Nội dung: Là những khó khăn mà HS gặp phải trong quá trình chọn nghề: Chưa nhận thức đầy đủ về bản thân; Thiếu hiểu biết về ngành, nghề, về trường thi; Không biết chọn, ngành nghề nào; Mâu thuẫn giữa cha mẹ và con trong chọn nghề

Cách thức: HS tự phân tích vấn đề của bản thân thông qua sự trợ giúp của GV; GV định hướng thông qua những câu hỏi gợi mở

Hình thức: Tham vấn nhóm, tham vấn cá nhân

Bước 8: Trợ giúp HS giải quyết vấn đề

Mục tiêu: HS tự giải quyết được những vấn đề của mình

Nội dung: Trợ giúp HS nhận thức và đánh giá bản thân; Trợ giúp HS tìm hiểu thông tin về ngành nghề đào tạo, trường đào tạo

Cách thức: HS tự phân tích, đánh giá năng lực, tính cách, sở thích của bản thân thông qua sự trợ giúp của GV và tự tìm kiếm thông tin về ngành, nghề, về trường đào tạo dưới sự hướng dẫn của GV

Hình thức: Tham vấn nhóm, tham vấn cá nhân

Bước 9: Trợ giúp HS ra quyết định

Mục tiêu: HS giải quyết được vấn đề của bản thân

Nội dung: Trợ giúp HS ra quyết định chọn nghề phù hợp; đưa ra được phương án giải quyết khó khăn mà mình gặp phải

Cách thức: HS tự đối chiếu, so sánh những đặc điểm bản thân với những yêu cầu của ngành nghề; đối chiếu khả năng của bản thân với những yêu cầu của trường đào tạo dưới sự hướng dẫn, trợ giúp của GV để tự lựa chọn được ngành, nghề, trường thi phù hợp nhất

Hình thức: Tham vấn nhóm, tham vấn cá nhân

3.3.3. Giai đoạn 3: Tổng kết, đánh giá quá trình tham vấn

Bước 10: Tổng kết đánh giá và rút kinh nghiệm sau quá trình tham vấn nghề

Bước 11: Rút ra những kết luận, đề xuất những giải pháp nâng cao GDHN

3.4. Điều kiện thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề có hiệu quả

3.4.1. Về phía nhà trường: Cần trang bị đầy đủ cơ sở vật chất cho hoạt động GDHN nói chung và tham vấn nghề nói riêng: phòng tham vấn, bàn ghế rời, tài liệu, phương tiện nghe nhìn.

3.4.2. Về phía giáo viên: GV cần có kiến thức về tham vấn, có kiến thức về kỹ năng tham vấn và các kiến thức liên quan đến ngành nghề, hệ thống trường đào tạo và xu thế phát triển của nghề cũng như xu thế phát triển của xã hội; GV cần vận dụng những kỹ năng tham vấn một cách mềm dẻo, linh hoạt; Kỹ năng sử dụng các trắc nghiệm: Khi làm trắc nghiệm, GV cần nắm vững những yêu cầu và kỹ thuật khi sử dụng các trắc nghiệm; Kỹ năng tổ chức và điều hành nhóm; GV cần nhận thức và đánh giá được những yếu tố ảnh hưởng đến sự lựa chọn nghề của học sinh.

3.4.3. Về phía HS: - HS cần có nhận thức đúng, tích cực và chủ động trong quá trình lựa chọn nghề của bản thân; Cần có sự hợp tác chặt chẽ với GV trong quá trình tham vấn.

Kết luận Chương 3

1. Để tham vấn nghề trở thành một con đường GDHN có hiệu quả, cần thực hiện theo quy trình hợp lý và logic. Việc xây dựng quy trình tham vấn phải tuân theo các nguyên tắc: Quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN được xây dựng trên cơ sở quy trình tham vấn tâm lý và quy trình tư vấn hướng nghiệp; đảm bảo phù hợp với mục tiêu GDHN ở THPT; đảm bảo tính hiệu quả và khả thi; đảm bảo lợi ích của học sinh; tôn trọng và hợp tác với HS; linh hoạt mềm dẻo trong quá trình tham vấn.

2. Quy trình hoạt động tham vấn nghề được xây dựng với những mục tiêu, nội dung, cách thức và hình thức tham vấn cụ thể, rõ ràng. Quy trình gồm 3 giai đoạn: 1/ Khảo sát tìm hiểu đặc điểm HS;

2/ Tham vấn nghề cho HS; 3/ Tổng kết, đánh giá quá trình tham vấn và 11 bước. Trong quá trình tham vấn GV trợ giúp tự đánh giá trình độ, hiểu biết, tính cách, năng lực của bản thân; trợ giúp HS giải tỏa những khó khăn tâm lý liên quan đến việc chọn khối thi, trường thi, ngành thi và nghề nghiệp tương lai; trợ giúp HS chọn được ngành, nghề phù hợp với bản thân, nhu cầu nhân lực của xã hội. Đồng thời sau khi thực hiện quy trình tham vấn này, kỹ năng tham vấn nghề của nhà tham vấn (GV) sẽ được nâng lên, HS có năng lực tự đánh giá bản thân, có khả năng hiểu biết đầy đủ về ngành, nghề đào tạo, trường thi, tự tin ra quyết định chọn nghề phù hợp.

3. Để thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề đạt hiệu quả trong GDHN cần phải đảm bảo những yêu cầu sau: cơ sở vật chất đáp ứng được yêu cầu của công tác tham vấn; GV nắm vững và thực hiện đúng quy trình tham vấn, sử dụng thành thạo các trắc nghiệm đánh giá đặc điểm tâm lý HS; Hiểu biết sâu sắc về ngành, nghề đào tạo, hệ thống giáo dục nghề nghiệp, giáo dục đại học; HS cần tích cực, chủ động hợp tác với GV trong quá trình lựa chọn nghề nghiệp để được GV tham vấn một cách kịp thời nhằm lựa chọn được ngành, nghề phù hợp với bản thân. Nếu đáp ứng được tốt những yêu cầu đó, sẽ đảm bảo quá trình hoạt động tham vấn nghề cho HS đạt được kết quả cao, góp phần nâng cao chất lượng GDHN nói chung và tham vấn nghề nói riêng ở trường THPT.

Chương 4

THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM

4.1. Khái quát quá trình thực nghiệm sư phạm

4.1.1. Mục đích thực nghiệm

Thực nghiệm được tiến hành nhằm kiểm tra tính đúng đắn của giả thuyết khoa học đã được xây dựng, qua đó khẳng định tính khả thi của quy trình tham vấn nghề đã xây dựng (*xem Mục 3.2, Chương 3*)

4.1.2. Đối tượng thực nghiệm và thời gian tiến hành thực nghiệm

* *Đối tượng của thực nghiệm đợt 1*: HS lớp 12A13 trường THPT Nguyễn Gia Thiều thực nghiệm ở Học kì 1 năm học 2013 – 2014

* *Đối tượng của thực nghiệm đợt 2*: HS lớp 12A15 trường THPT Ngọc Tảo ở Học kì 2 năm học 2013 – 2014

4.1.3. Nội dung thực nghiệm

Tham vấn nghề cho HS theo quy trình tham vấn nghề đã xây dựng để giúp HS giải quyết được những khó khăn trong quá trình chọn nghề: đó là những khó khăn trong việc nhận thức và đánh giá được bản thân, hiểu biết về ngành, nghề và trường thi và khó khăn trong việc lựa chọn nghề phù hợp với năng lực, sở thích, hứng thú, tính cách, điều kiện của bản thân.

4.1.4. Phương pháp thực nghiệm

Quá trình TN, được tiến hành theo hình thức song song, GV tiến hành tham vấn nghề theo quy trình và kỹ thuật do chúng tôi thiết lập ở lớp TN, còn ở lớp ĐC thì thực hiện các chủ đề nội dung GDHN theo cách truyền thống trong cùng một thời điểm.

4.1.5. Quy trình thực nghiệm

Tiến trình thực nghiệm được chia làm ba giai đoạn với 2 đợt thực nghiệm.

Ba giai đoạn bao gồm: Giai đoạn chuẩn bị thực nghiệm, giai đoạn tiến hành thực nghiệm và giai đoạn xử lý kết quả thực nghiệm.

Hai lần thực nghiệm bao gồm: Thực nghiệm đợt 1 và thực nghiệm đợt 2: Tổ chức tham vấn nghề theo quy trình tham vấn đã xây dựng (*xem Mục 3.2, Chương 3*) nhằm khẳng định tính khả thi của quy trình.

4.2. Phân tích kết quả thực nghiệm

* *Kết quả nhận thức và đánh giá bản thân, nhận thức về ngành, nghề, về trường đào tạo trước và sau thực nghiệm*

Bảng: Nhận thức của HS trước và sau TN

STT	Nội dung	TN ĐỢT 1				TN ĐỢT 2			
		Trước TN		Sau TN		Trước TN		Sau TN	
		TN1	ĐC1	TN1	ĐC1	TN2	ĐC2	TN2	ĐC2
1	Nhận thức và đánh giá bản thân	2,32	2,33	4,24	3,13	2,33	2,34	4,20	3,06
2	Nhận thức về ngành, nghề	1,49	1,49	3,28	2,53	1,37	1,36	3,45	2,63
3	Nhận thức về trường đào tạo	2,11	2,16	4,49	2,84	2,16	2,17	4,42	2,25
Tổng ĐTB		1,97	1,99	4,0	2,83	1,95	1,96	4,02	2,64

* Sự lựa chọn ngành, nghề của HS trước và sau thực nghiệm

Biểu đồ 4.1: Kết quả chọn ngành, nghề của HS lớp TN1 và ĐC1 trước TN

Biểu đồ 4.2: Kết quả chọn ngành, nghề của HS lớp TN1 và ĐC1 sau TN

Biểu đồ 4.3: Kết quả chọn ngành, nghề của HS lớp TN2 và ĐC2 trước TNSP

Biểu đồ 4.4: Kết quả chọn ngành, nghề của HS lớp TN2 và ĐC2 sau TNSP

**** Nhận định chung trước thực nghiệm:***

Về mặt định lượng: Trước TN, kết quả nhận thức về bản thân, hiểu biết về ngành nghề về trường thi ở mức độ thấp. Đa phần HS không lựa chọn được ngành, nghề và trường thi phù hợp.

Về mặt định tính: Học sinh rất lúng túng trong việc đánh giá bản thân mình, đặc biệt trong việc liệt kê các đặc điểm của bản thân như về tính cách, sở thích, năng lực; trong việc liệt kê những thông tin về ngành nghề và giải quyết những khó khăn trong quá trình chọn nghề của HS

**** Nhận định chung sau thực nghiệm:***

Kết quả về nhận thức về bản thân, về ngành, nghề và trường thi của HS lớp TN đã có những thay đổi rõ rệt cả về mặt định lượng và mặt định tính.

Về mặt định lượng: Đối với lớp TN, ĐTB các tiêu chí như: Nhận thức về đặc điểm tâm lí của bản thân, nhận thức về nghề, nhận thức về trường đã tăng lên rõ rệt, mặc dù lớp ĐC có tăng nhưng mức độ tăng là không đáng kể.

Về mặt định tính: Hầu hết HS lớp TN không còn lúng túng khi đánh giá bản thân mình mà các em rất tự tin. Ngoài ra các em còn có khả năng hướng dẫn các bạn khác thực hiện những việc này. Do vậy các em thực sự thấy thích thú và bổ ích khi sau khi được tham vấn nghề với quy trình đã xây dựng.

Như vậy: Việc sử dụng quy trình tham vấn nghề cùng với những kĩ thuật mà chúng tôi đã tiến hành thực nghiệm đã đem lại hiệu quả trong việc giúp HS có sự nhận thức tốt về bản thân, về nghề lựa

chọn và về trường dự định thi và bên cạnh đó rèn luyện các kỹ năng trong quá trình chọn nghề, để từ đó không những các em chọn cho mình được một nghề phù hợp mà các em còn có khả năng tự giải quyết những khó khăn trong quá trình chọn nghề của bản thân cũng như các khó khăn khác mà các em gặp phải trong quá trình học tập và cuộc sống sau này. Kết quả tham vấn nghề trên đã góp phần nâng cao hiệu quả GDHN trong nhà trường THPT.

Kết luận chương 4

1. Quy trình tham vấn nghề cho HS THPT được thực hiện tại 2 trường THPT KV Hà Nội với mục tiêu kép: giúp HS tự tháo gỡ khó khăn trong chọn nghề và thực hiện mục tiêu GDHN.

2. Sau khi thực hiện quy trình tham vấn nghề đối với HS khối 12, nhìn chung mục tiêu tham vấn nghề và mục tiêu GDHN đã đạt được. HS có năng lực tự giải quyết được những khó khăn của bản thân trong quá trình lựa chọn ngành, nghề; đã nhận thức tốt về bản thân, về ngành, nghề lựa chọn và về trường dự thi, và đặc biệt là tự tin ra quyết định chọn ngành, nghề, trường thi phù hợp với năng lực, tính cách, sở thích của bản thân và điều kiện của gia đình. Bên cạnh đó HS đã có khả năng tự mình xác định những vấn đề của bản thân, tự đưa ra được những phương án giải quyết những khó khăn đó, biết phân tích những vấn đề của bản thân và tự tin khi đưa ra những quyết định phù hợp.

3. Việc thực nghiệm quy trình hoạt động tham vấn nghề trong GDHN đã cho thấy quy trình này có tính khả thi, giả thuyết khoa học chúng tôi xây dựng là hoàn toàn đúng đắn. Có thể triển khai đến các nhà tham vấn, GV đảm nhiệm giảng dạy GDHN để có thể thực hiện tham vấn nghề trong quá trình GDHN cho HS góp phần nâng cao chất lượng GDHN trong nhà trường THPT hiện nay.

KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ

1. KẾT LUẬN

1.1. Tham vấn nghề trong GDHN là một trong những con đường GDHN hiện đại được nhiều nước trên thế giới vận dụng có hiệu quả. Tuy nhiên ở Việt Nam, tham vấn nghề còn mới mẻ và chưa được vận dụng phổ biến trong GDHN ở THPT.

1.2. Tham vấn nghề trong GDHN có nhiều ưu thế trong việc trợ giúp học sinh THPT tự tháo gỡ những khó khăn trong quá trình chọn khối thi, ngành thi, trường thi và nghề nghiệp tương lai của các em. Với ưu thế như vậy, bản chất của việc tham vấn nghề trong GDHN là người giáo viên định hướng, trợ giúp HS tự đánh giá đúng sở thích, tính cách, năng lực của mình, trợ giúp HS tự tìm kiếm thông tin về hệ thống các ngành đào tạo, các nghề nghiệp trong xã hội và nhu cầu thị trường lao động, từ đó HS có những quyết định lựa chọn ngành thi phù hợp với bản thân và nhu cầu lao động xã hội.

1.3. Tham vấn nghề được nghiên cứu với tư cách là một con đường GDHN độc lập. Tham vấn nghề có mục tiêu, nội dung riêng và được tiến hành theo một quy trình nhất định, đảm bảo cho hoạt động tham vấn nghề phát huy hết những ưu thế của nó và thực sự mang lại hiệu quả tốt cho GDHN ở THPT.

1.4. Hiện nay trong nhà trường THPT KV Hà Nội, GDHN được thực hiện nhiều nhất bằng 2 con đường: thông qua các giờ học môn Hoạt động GDHN và qua tham vấn nghề. Tuy nhiên, hiệu quả của GDHN của các con đường này chưa cao, chưa được như sự mong đợi và chưa thực hiện tốt mục tiêu GDHN. Nguyên nhân của vấn đề này là hoạt động tham vấn nghề của các nhà trường THPT KV Hà Nội được thực hiện chưa đồng bộ giữa các nhà trường, giữa các GV. Hiểu biết của GV về tham vấn nghề còn hạn chế. Cách thức tham vấn nghề của các GV chưa thống nhất, chưa khoa học, chỉ dựa trên kinh nghiệm cá nhân và chưa theo quy trình nhất định.

1.5. Để tham vấn nghề cho học sinh thực sự trở thành con đường GDHN ở THPT, hoạt động tham vấn nghề cần được thực hiện theo quy trình mang tính khoa học. *Quy trình tham vấn nghề trong GDHN* không có sẵn mà cần được xây dựng dựa trên cơ sở khoa học, đúng với bản chất của tham vấn tâm lý, phù hợp với đặc điểm của GDHN và thực hiện được mục tiêu GDHN. Quy trình này đã được xây dựng gồm 3 giai đoạn với 11 bước, đảm bảo được các yêu cầu trên.

1.6. Khi thực hiện quy trình tham vấn nghề đã được xây dựng ở hai trường THPT KV Hà Nội, mục tiêu tham vấn nghề và mục tiêu GDHN đã đạt được: HS có năng lực tự giải quyết được những khó khăn của bản thân trong quá trình lựa chọn ngành, nghề; đã nhận thức tốt về bản thân, về ngành, nghề lựa chọn và về trường dự thi, và đặc biệt là tự tin ra quyết định chọn ngành, nghề, trường thi phù hợp với năng lực, tính cách, sở thích của bản thân và điều kiện của gia đình. Bên cạnh đó HS đã có khả năng tự mình xác định những vấn đề của bản thân, tự đưa ra được những phương án giải quyết những khó khăn đó, biết phân tích những vấn đề của bản thân và tự tin khi đưa ra những quyết định phù hợp. Các kết quả đó đã khẳng định quy trình hoạt động tham vấn nghề có tính khả thi và mang lại hiệu quả cao, góp phần thực hiện tốt mục tiêu GDHN ở THPT hiện nay.

2. KHUYẾN NGHỊ

2.1. Đối với Bộ Giáo dục và đào tạo

- Tham vấn nghề trong GDHN có vai trò quan trọng trong việc nâng cao năng lực của HS trong việc tự đánh giá bản thân, tìm kiếm thông tin, phân tích và lựa chọn thông tin trong quá trình chọn ngành, nghề, ra quyết định chọn ngành, nghề phù hợp. Cần phải coi tham vấn nghề là một con đường để GDHN cho HS, vì vậy Bộ GD&ĐT nên quan tâm đến việc đào tạo các chuyên gia tham vấn nghề với đầy đủ các yêu cầu của nghề như: Kiến thức, kỹ năng và phẩm chất của nghề. Cần có cơ chế chính sách để mỗi trường có một phòng tham vấn và một chuyên gia tham vấn học đường để họ thực hiện nhiệm vụ tham vấn nghề và tham vấn tâm lý cho HS.

- Bộ GD&ĐT cần có cơ chế chính sách phù hợp cho những GV tham gia công tác hướng nghiệp trong nhà trường THPT nói chung và công tác tham vấn nghề nói riêng. Trong điều kiện hiện nay, chưa thể đáp ứng được nhu cầu mỗi một nhà trường có một phòng tham vấn thì Bộ GD&ĐT cần xây dựng chương trình và kế hoạch bồi dưỡng kiến thức, kỹ năng hướng nghiệp nói chung và kỹ năng tham vấn nghề nói riêng cho GV giảng dạy môn học và GV đảm nhiệm công tác GDHN để đáp ứng được nhu cầu của xã hội.

- Hiện nay, tài liệu phục vụ cho GDHN còn nghèo nàn, do vậy Bộ GD&ĐT cần biên soạn tài liệu GDHN, những bản mô tả ngành, nghề cụ thể và chi tiết để có thể đáp ứng được nhu cầu tìm hiểu của HS về những yêu cầu đặc điểm của ngành, nghề. Dự báo về nhu cầu nguồn nhân lực trong cả nước và từng địa phương thiếu tính cập nhật vì vậy Bộ GD & ĐT cần có những dự báo kịp thời, đầy đủ về nhu cầu thị trường lao động trên cơ sở đó HS có được những thông tin một cách đầy đủ nhất và cập nhật nhất tạo điều kiện thuận lợi cho việc lựa chọn ngành, nghề phù hợp.

2.2. Đối với các trường THPT

- Ban giám hiệu quan tâm đến công tác GDHN, ý thức được tầm quan trọng của GDHN nói chung và tham vấn nghề nói riêng, do vậy các trường THPT cần thực hiện nghiêm túc chủ trương của Bộ GD&ĐT trong việc GDHN cho HS. Đầu tư cơ sở vật chất cần thiết như: phòng tham vấn nghề, các trắc nghiệm tâm lí, hỗ trợ kinh phí, tạo điều kiện thời gian trong việc thực hiện hoạt động GDHN và tham vấn nghề.

- Có kế hoạch tổ chức tham vấn nghề cho HS ngay từ khi các em mới bắt đầu bước vào THPT, khi thực hiện cần lưu ý đến đặc điểm tâm sinh lí, nhu cầu, nguyện vọng của HS, của từng khối lớp để tiến hành hoạt động này một cách hiệu quả nhất.

- Tăng cường công tác tuyên truyền về tầm quan trọng và vai trò của tham vấn ngành, nghề cho HS và phụ huynh HS; Phối hợp với các cơ sở sản xuất, các trường ĐH, CĐ với phụ huynh HS. Bên cạnh đó tổ chức các buổi nói chuyện, tham vấn ngành, nghề cho chính cha mẹ HS về vấn đề chọn ngành, nghề của con em mình, tránh tình trạng cha mẹ bắt em con mình lựa chọn ngành, nghề theo sự chọn ngành, nghề của họ.

2.3. Đối với nhà tham vấn (GV)

- Nhà tham vấn (GV) cần phải ý thức được vai trò và tầm quan trọng của công tác GDHN và tham vấn nghề cho HS. Có kế hoạch tự bồi dưỡng nâng cao sự hiểu biết cho bản thân về tham vấn nghề, kĩ năng tham vấn nghề và rèn luyện những phẩm chất của nhà tham vấn.

- Nhà tham vấn (GV) cần có kiến thức sâu rộng về thế giới ngành, nghề, về hệ thống các trường đào tạo trong cả nước, thường xuyên cập nhật thông tin về nhu cầu thị trường lao động của xã hội.

- Trong quá trình thực hiện quy trình hoạt động tham vấn nghề cho HS, nhà tham vấn (GV) cần vận dụng kiến thức và kĩ năng tham vấn một cách linh hoạt để đánh giá chính xác tính cách, năng lực, sở thích, hứng thú của HS, mức độ thiếu hụt về kiến thức ngành, nghề, trường đào tạo, khả năng tìm kiếm và lựa chọn thông tin của HS. Đặc biệt trong quá trình tiên hành tham vấn nhà tham vấn (GV) chủ động gọi mở, trò chuyện với HS để tìm hiểu những khó khăn, những tâm tư, nguyện vọng của các em trong quá trình chọn ngành, nghề, kịp thời trợ giúp HS giải quyết những khó khăn vướng mắc đó để các em yên tâm học tập.

- Trước khi tiến hành tham vấn nghề cho HS, nhà tham vấn (GV) cần phải chủ động xây dựng kế hoạch tham vấn cho tập thể lớp, cho nhóm HS và cá nhân HS một cách cụ thể, rõ ràng. Sau mỗi lần tham vấn, nhà tham vấn (GV) cần rút kinh nghiệm cho bản thân điều chỉnh, thay đổi cho phù hợp ở những lần tham vấn tiếp theo.

2.4. Đối với HS

- Ý thức cao trong việc chọn ngành, nghề tương lai ngay từ khi bắt đầu bước vào THPT. Nhận thức được tầm quan trọng của sự định hướng ngành, nghề để có kế hoạch tự bồi dưỡng, tích cực trong học tập nhằm hình thành những kiến thức, năng lực liên quan đến ngành, nghề mà mình đã lựa chọn.

- HS phải có thói quen tự đánh giá bản thân, tích cực tìm hiểu những thông tin về ngành, nghề về nhu cầu thị trường lao động của xã hội để có một nền tảng kiến thức vững chắc làm cơ sở cho sự lựa chọn ngành, nghề phù hợp, tránh được những sai lầm trong quá trình chọn ngành, nghề.

- Sẵn sàng hợp tác với thầy cô trong quá trình tham vấn, mạnh dạn chia sẻ, bày tỏ những khó khăn của bản thân trong quá trình chọn ngành, nghề với thầy cô, với cha mẹ và với các nhà tham vấn để họ kịp thời trợ giúp các em tháo gỡ những khó khăn đó, có như vậy mới tạo được hứng thú, củng cố niềm tin trong học tập cũng như trong việc lựa chọn ngành, nghề tương lai.